

Adam Michalik<sup>1</sup>

# RYNKI WSCHODNIE JAKO SZANSA ROZWOJU POTENCJAŁU EKSPORTOWEGO POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW

## Streszczenie

Artykuł porusza problematykę szansy, jaką stwarza obecność na rynkach wschodnich polskich przedsiębiorców, poszukujących rozwoju swojego potencjału eksportowego. Autor prezentuje dane statystyczne, dotyczące rozwoju poszczególnych rynków tego regionu oraz obecności polskiego eksportu na tym obszarze, a także identyfikuje perspektywy rozwoju dla polskich firm na poszczególnych rynkach i największe bariery, rozwój ten utrudniające.

**Słowa kluczowe:** eksport Polski, handel zagraniczny, Rosja, Ukraina, Białoruś, Kazachstan

## PARTICIPATION IN EASTERN MARKETS AS OPPORTUNITY FOR DEVELOPMENT OF POLISH EXPORTS

### Abstract

The paper is concerned with the issue of the presence of Polish exporters in Eastern Markets as an opportunity to increase their exports potential. The author presents statistical data regarding the characteristic of Eastern Markets and the exports scale of Polish companies, and identifies their prospects for development and the main obstacles to their activity in this region.

**Key words:** Polish exports, foreign trade, Russia, Ukraine, Belarus, Kazakhstan

## Wstęp

Ekspansja zagraniczna to dla polskich firm już nie tylko szansa rozwoju, ale konieczność, związana z kurczeniem się krajowego rynku zbytu. Najpopularniejszym kierunkiem, w którym spoglądają polscy przedsiębiorcy, jest rozwinięty, duży, nieobciążony barierami handlowymi rynek Unii Europejskiej. Coraz częściej jednak zauważają oni, iż również ten rynek kurczy się w wyniku silnej konkurencji ze strony innych podmiotów oraz nikłego w ostatnim czasie tempa rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów członkowskich. Zatem jeżeli nie w Unii Europejskiej, to gdzie szukać możliwości rozwoju potencjału eksporto-

---

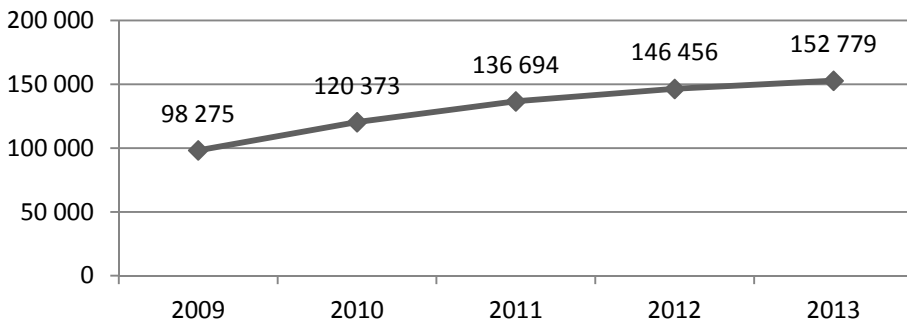
<sup>1</sup> dr Adam Michalik – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Handlu Zagranicznego

wego polskich przedsiębiorstw? Jedną z coraz popularniejszych alternatyw, jednakże zdecydowanie jeszcze niewykorzystaną pod względem jej potencjału, są rynki wschodnie. Niniejszy artykuł, w oparciu o dostępne publikacje analityczne oraz dane statystyki poszczególnych krajów, podejmie temat oceny stopnia wykorzystania tych rynków przez polskich eksporterów. Okresem analizy objęto głównie lata 2009-2013. Z uwagi na charakter publikacji oraz szeroki pod względem liczby państw zakres pojęcia *rynki wschodnie* analiza obejmuje rynek państw tworzących Unię Celną w tym czasie oraz rynek ukraiński, jako perspektywnie najbardziej atrakcyjny spośród pozostałych krajów tego regionu.

## 1. Sytuacja polskiego eksportu w latach 2009-2013

W 2013 roku polski eksport osiągnął, według danych Ministerstwa Gospodarki, wartość ponad 152,7 mld euro i był wyższy o ponad 6 mld od roku poprzedniego. Ta wzrostowa tendencja, jak pokazuje wykres 1., utrzymuje się w ostatnich latach i pozornie może, w szczególności w odniesieniu do obserwowanego w badanym okresie niewielkiego tempa rozwoju handlu globalnego, stanowić argument za tezą o względnie korzystnym stanie naszego handlu zagranicznego.

**Wykres 1. Wartość polskiego eksportu w latach 2009-2013 (w mln euro)**



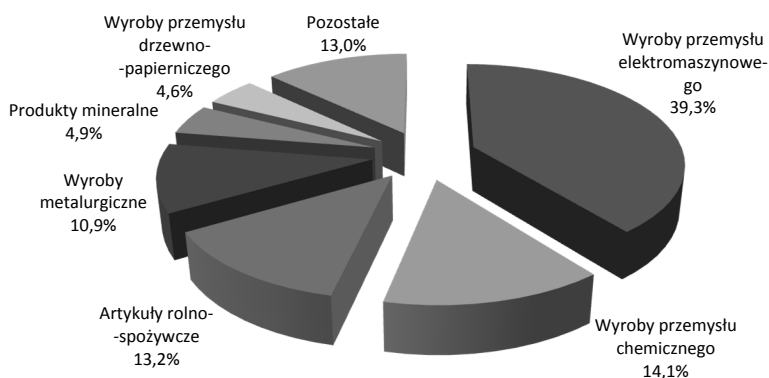
Źródło: Ministerstwo Gospodarki, <http://www.mg.gov.pl>, data dostępu 14.05.2014 r.

Widać wyraźnie, na podstawie wykresu 1., iż w badanym okresie polski eksport przyspieszył, odnotowując rocznie zwiększenie jego wartości; wyszedł w ten sposób z kryzysu, jaki dotknął poszczególne gospodarki całego globu pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. Relatywne nieznaczne tempo jego wzrostu w latach 2012-2013 wynika z faktu, iż w jego strukturze geograficznej dominują rynki państw Unii Europejskiej, na które w badanym okresie trafiło łącznie około  $\frac{3}{4}$  wartości polskiego eksportu. W tym czasie, według danych Międzyna-

rodowego Funduszu Walutowego, tempo wzrostu PKB na obszarze UE było bliskie 0%<sup>2</sup>, a popyt wewnętrzny na unijnym rynku zbytu zmalał, według danych Eurostatu, o około 1,5%<sup>3</sup>. W strefie euro, będącej odbiorcą ponad połowy polskich towarów, w 2013 roku odnotowano przeciętnie spadek PKB o 0,4%, natomiast rok wcześniej o 0,5%<sup>4</sup>.

W strukturze towarowej polskiego eksportu (wykres 2.) w badanym okresie dominującą pozycję utrzymywały wyroby przemysłu elektromaszynowego, których udział w 2013 roku wyniósł blisko 40%. Drugą pod względem wielkości grupą eksportowanych towarów w 2013 roku były wyroby przemysłu chemicznego, których udział w polskim eksporcie ogółem wyniósł ponad 14%. Ponad 13-procentowy udział w polskim eksporcie w 2013 roku posiadały artykuły rolno-spożywcze, które odnotowały największy wzrost eksportu wśród głównych grup towarowych (o 14,2% w stosunku do roku poprzedniego).

### Wykres 2. Struktura towarowa polskiego eksportu w 2013 roku (w %)



Źródło: Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 14.05.2014 r.

Dominująca pozycja Unii Europejskiej, jako rynku zbytu dla polskich producentów, uzależnia rozwój eksportu, a także gospodarki Polski, od koniunktury panującej na unijnym rynku. Niestety, jak zostało podkreślone wcześniej, sytuacja gospodarcza na tym obszarze nie sprzyja zwiększeniu ekspansji polskich eksporterów. Oczywiście można liczyć na to, iż w najbliższych latach kraje członkowskie Unii mogą powrócić na ścieżkę wzrostu gospodarczego, jednakże według prognoz ekonomistów w najbliższym czasie trudno oczekiwać znaczącej poprawy w tej sferze, co stawia, niestety, także pod dużym znakiem zapytania

<sup>2</sup> International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/index.htm>, data dostępu 14.05.2014 r.

<sup>3</sup> Unia Europejska, *Statystyki i badania opinii publicznej*, [http://europa.eu/publications/statistics/index\\_pl.htm](http://europa.eu/publications/statistics/index_pl.htm), data dostępu 14.05.2014 r.

<sup>4</sup> Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, data dostępu 16.05.2014 r.

szanse dynamicznego rozwoju polskiego eksportu, opartego w tak znacznym stopniu na unijnym rynku.

Tymczasem, jak przyznali polscy przedsiębiorcy podczas Europejskiego Kongresu Gospodarczego w Katowicach<sup>5</sup>, poszukiwanie odbiorców poza granicami naszego kraju stało się koniecznością wobec kurczenia się rynku krajowego.

## 2. Rynki wschodnie jako alternatywny kierunek ekspansji polskich eksporterów

Wspomniana stagnacja gospodarcza w Unii Europejskiej, skutkująca spadkiem popytu wewnętrznego na unijnym rynku, stanowi dla eksporterów impuls do aktywniejszego poszukiwania odbiorców swoich towarów na rynkach pozaunijnych, w tym m.in. na rynkach państw WNP<sup>6</sup>, do czego może skłaniać także ekonomiczna charakterystyka tego obszaru. Wielkość tego rynku zbytu, szacowana liczbą mieszkańców, wynosi ponad 280 mln. W 2011 roku wzrost gospodarczy na obszarze państw WNP wyniósł przeciętnie 4,8%. Rok później odnotowano spowolnienie tempa wzrostu do 3,4%, jednak wynik ten jest znacznie lepszy niż w analogicznym okresie dla państw UE. Choć PKB *per capita* w 2012 roku wyniósł niespełna 12,5 tys. USD, podczas gdy dla obszaru UE wartość ta jest 2,5-krotnie wyższa, to jednak należy podkreślić jej wzrost w stosunku do 2009 roku o blisko 2 tys. USD. Analizy Ministerstwa Gospodarki RP wskazują także na atrakcyjność zasobów surowcowych w tym regionie, wzrost popytu na dobra konsumpcyjne i inwestycyjne oraz otwarcie się krajów WNP na wymianę międzynarodową, jako czynnika determinującego niezbędną modernizację gospodarek i utrzymanie tempa wzrostu gospodarczego tych państw<sup>7</sup>. Rozwój i chłonność rynków WNP, w szczególności rynku rosyjskiego, spowodowała utrzymywanie się w latach 2010-2012 wzrostu ogólnego wolumenu importu tych krajów na poziomie 10,4-17,7% rocznie.

Atrakcyjność tego obszaru dostrzegli także polscy przedsiębiorcy. W efekcie udział państw WNP w strukturze polskiego eksportu systematycznie w ostatnich latach wzrastał, stanowiąc w 2013 roku 10% łącznej wartości polskiego eksportu<sup>8</sup>. Według danych Ministerstwa Gospodarki udział tej grupy państw w polskim eksporcie ogółem wzrósł w latach 2009-2013 o ponad 3,5%. Wzrost warto-

---

<sup>5</sup> Wnp.pl (Piotr Apanowicz), *Globalna ekspansja polskich firm to konieczność*, [http://www.wnp.pl/wiadomosci/globalna-ekspansja-polskich-firm-to-koniecznosc,225410\\_1\\_0\\_0\\_0\\_1.html](http://www.wnp.pl/wiadomosci/globalna-ekspansja-polskich-firm-to-koniecznosc,225410_1_0_0_0_1.html), data dostępu 15.05.2014 r.

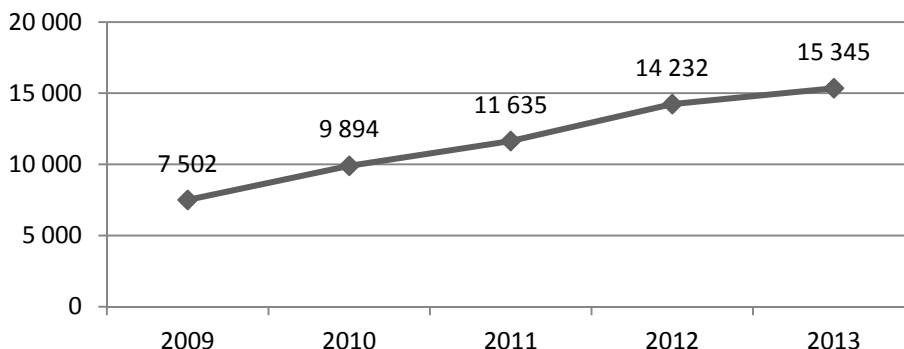
<sup>6</sup> Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Mołdowa, Rosja, Tadżykistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Ukraina (te dwa ostatnie kraje formalnie nie ratyfikowały przystąpienia do WNP i w chwili powstawania tej pracy pełniły status obserwatora tego porozumienia – przypomnienie autora).

<sup>7</sup> *Współpraca handlowa Polski z krajami WNP, w tym w szczególności z Rosją, Ukrainą i Białorusią*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2014, s. 5.

<sup>8</sup> Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 14.05.2014 r.

ści polskiego eksportu do krajów WNP, wyrażony w mln euro, przedstawia wykres 3.

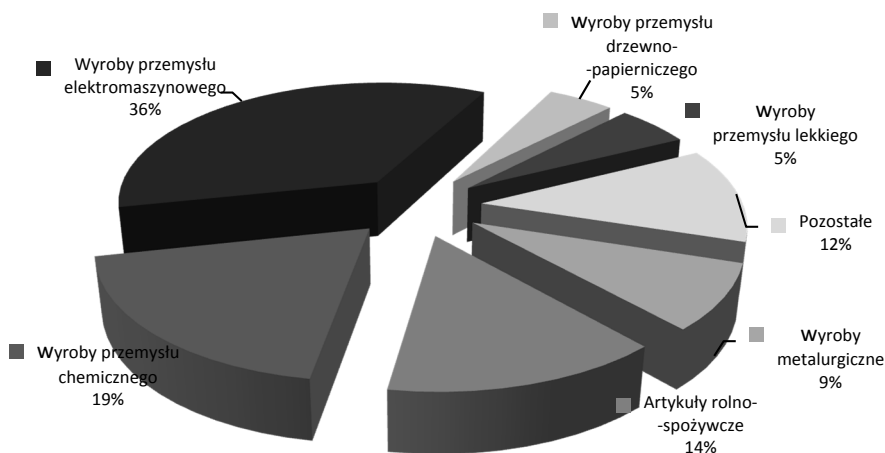
**Wykres 3. Wartość polskiego eksportu do krajów WNP w latach 2009-2013 (w mln euro)**



Źródło: Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 14.05.2014 r.

Dzięki dynamicznemu wzrostowi wartości eksportu w badanym okresie na koniec 2013 roku statystyki Ministerstwa Gospodarki odnotowały podwojenie wartości uzyskanej w 2009 roku. Warto przy tym podkreślić, iż dynamika polskiego eksportu na rynki WNP przewyższa analogiczną wartość tego wskaźnika dla polskiego eksportu ogółem.

**Wykres 4. Struktura towarowa polskiego eksportu do krajów WNP w 2013 roku (w %)**

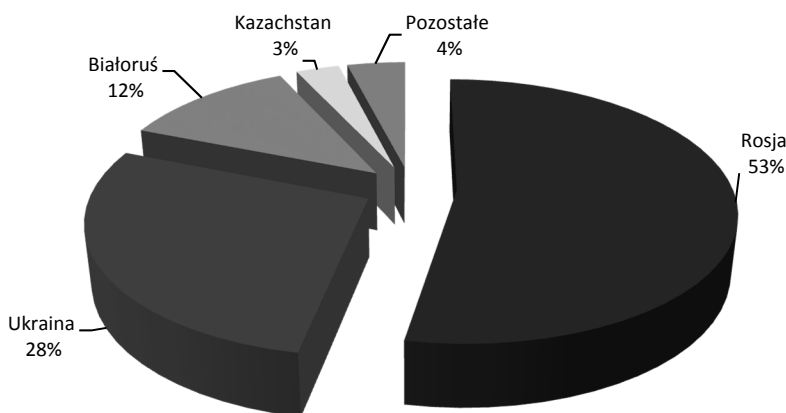


Źródło: Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 15.05.2014 r.

W strukturze towarowej polskiego eksportu do państw WNP w 2013 roku (wykres 4.) dominowały wyroby przemysłu elektromaszynowego (36%), drugie miejsce zajęły wyroby przemysłu chemicznego (19%), a trzecie artykuły rolno-spożywcze (14%). Struktura ta oddaje także różnicowanie towarowe polskiego eksportu ogółem, dlatego można postawić tezę, iż w ujęciu branżowym nie istnieje zauważalna odmienna specyfika popytu na polskie produkty na rynkach wschodnich w porównaniu z pozostałymi regionami.

W strukturze geograficznej naszego eksportu do krajów WNP zdecydowanie dominującą pozycję zajmuje Federacja Rosyjska, na której rynek w 2013 roku trafiła ponad połowa wartości sprzedaży polskich towarów na całym tym obszarze (wykres 5.). Jednocześnie Rosja zajmowała wówczas 5. miejsce wśród wszystkich krajów świata pod względem udziału w polskim eksporcie (w 2013 roku 5,3% wartości polskiego eksportu trafiło na rosyjski rynek).

### Wykres 5. Struktura geograficzna polskiego eksportu do krajów WNP w 2013 r. (w %)



Źródło: Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 14.05.2014 r.

Kolejnym krajem, liczącym się jako odbiorca polskich towarów wśród państw WNP, jest Ukraina, na który to rynek w 2013 roku trafiła ponad ¼ polskiego eksportu, kierowanego na rynki państw WNP oraz 2,8% polskiego eksportu ogółem. Trzecie miejsce pod względem tych wartości zajmuje Białoruś (analogicznie 12% i 1,2%). Polscy przedsiębiorcy w niewielkim stopniu nawiązują relacje handlowe w innych krajach WNP, w 2013 roku na pozostałe rynki WNP trafiło zaledwie 7% całości eksportu przeznaczanego na ten obszar (z czego najwięcej do Kazachstanu – 3%).

### 3. Potencjał rynku rosyjskiego jako największego wschodniego rynku zbytu dla polskich eksporterów

Prawne ramy współpracy gospodarczej Polski z Rosją wyznaczają: *Umowa o partnerstwie i współpracy pomiędzy Unią Europejską a Federacją Rosyjską* z dnia 24.06.1994 roku oraz *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy gospodarczej* z dnia 2.11.2004 roku.

Dominacja Rosji w strukturze odbiorców polskich towarów wśród państw WNP jest oczywiście w pierwszej kolejności pochodną wielkości rynku rosyjskiego oraz w dalszym względzie stopnia rozwoju gospodarczego w porównaniu z pozostałymi krajami regionu. Wielkość rynku rosyjskiego jest wyrażona liczbą 143 mln konsumentów. Korzystna sytuacja gospodarki rosyjskiej w latach 2010-2012 wynikała przede wszystkim z utrzymującego się wysokiego poziomu cen ropy naftowej na rynkach światowych (średnia cena baryłki Urals w 2012 roku była o blisko 80% wyższa w stosunku do 2009 roku<sup>9</sup>), wzrastającej konsumpcji wewnętrznej, będącej m.in. pochodną wzrostu płac realnych (o 5% w 2011 roku oraz o 8% w 2012 roku)<sup>10</sup>, a także wydatków budżetowych państwa, dzięki czemu udział konsumpcji gospodarstw domowych w PKB wzrósł o ponad 3%. Również korzystnie kształtowała się sytuacja na rynku pracy, gdzie poziom bezrobocia, według oficjalnych statystyk rosyjskich, wyniósł niewiele ponad 5%. W konsekwencji tych pozytywnych zjawisk wzrost popytu konsumpcyjnego w Federacji Rosyjskiej wyniósł w 2012 roku 6,6%. Wobec częstokroć obserwowanej relatywnie niskiej konkurencyjności rosyjskich wyrobów wzrost popytu na rynku rosyjskim został zdyskontowany przez import, który utrzymał tendencję wzrostową, osiągając w 2012 roku wzrost na poziomie 4,4% w stosunku do roku poprzedniego.

Wzrost popytu na rynku rosyjskim na towary zagraniczne starają się wykorzystać także polscy eksporterzy, coraz chętniej wybierając ten kierunek swojej ekspansji rynkowej. Jak pokazuje wykres 6., wartość polskiego eksportu w latach 2009-2013 wzrosła, według danych polskiego Ministerstwa Gospodarki, ponad dwukrotnie, przekraczając w 2013 roku poziom 10 mld USD.

Jednak skala naszej ekspansji eksportowej na rynek rosyjski na tle pozostałych krajów nadal nie jest wysoka. Według rosyjskich danych statystycznych udział Polski w imporcie Rosji wyniósł w 2013 roku niewiele ponad 3% (tabela 1.). Wśród krajów dostarczających największą wartość towarów na rynek rosyjski wymienić należy: Chiny (ponad 19,2% importu Rosji w 2013 roku pochodziło z tego kraju), Niemcy (13,7%), USA (6%), Ukrainę (5,7%) oraz Włochy (5,3%). W efekcie Polska jako dostawca towarów na rynek rosyjski zajęła w 2013 roku dopiero 11. miejsce, ustępując w tym zestawieniu m.in.: Republice

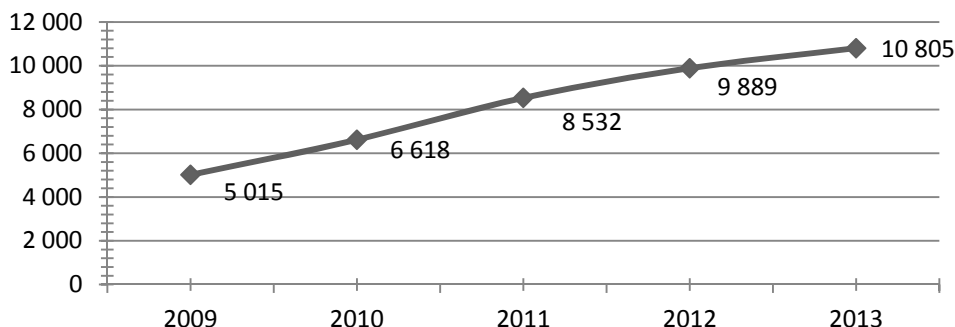
---

<sup>9</sup> Analiza sytuacji gospodarczej Federacji Rosyjskiej. Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie, <http://www.moskwa.trade.gov.pl>, data dostępu 20.05.2014 r.

<sup>10</sup> Pocrtar, <http://www.gks.ru>, data dostępu 19.05.2014 r.

Korei, Białorusi oraz Kazachstanowi. W przypadku tych dwóch ostatnich państw wzrostowi ich obrotów handlowych z Rosją sprzyja obowiązująca od 2010 roku Unia Celna. Na przestrzeni lat 2009-2013 widać przede wszystkim wyraźne umocnienie dominacji Chin, jako największego dostawcy towarów na rynek rosyjski. Ich udział w imporcie Rosji w badanym okresie wzrósł z 15% do 19%, zwiększając tym samym przewagę nad drugim krajem w tej klasyfikacji, czyli Niemcami.

**Wykres 6. Wartość polskiego eksportu do Rosji w latach 2009-2013 (w mln USD)**



Źródło: Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 14.05.2014 r.

**Tabela 1. Struktura geograficzna rosyjskiego importu w latach 2009-2013**

Kraj	2009	2011	2012	2013	
	w mln USD			w mln USD	udział w %
<b>Ogółem</b>	<b>145 530</b>	<b>260 920</b>	<b>272 278</b>	<b>276 496</b>	<b>100,00</b>
1. Chiny	22 795	48 202	51 634	53 212	19,25
2. Niemcy	21 229	37 683	38 305	37 916	13,71
3. USA	9 170	14 584	15 317	16 537	5,98
4. Ukraina	9 131	20 123	17 945	15 791	5,71
5. Włochy	7 891	13 402	13 432	14 554	5,26
11. Polska	4 214	6 651	7 474	8 334	3,01

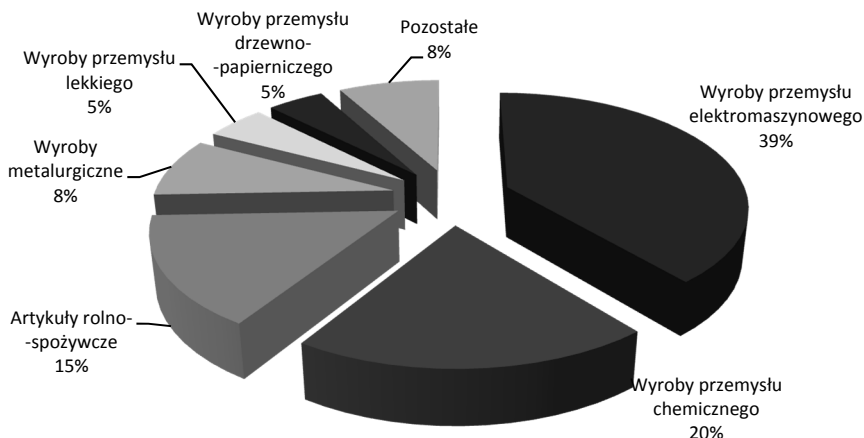
Źródło: Poczar, <http://www.gks.ru>, data dostępu 01.03.2015 r.

W strukturze towarowej polskiego eksportu na rynek rosyjski w 2013 roku dominowały wyroby przemysłu elektromaszynowego (39%), następnie przemysł



chemiczny (19,5%) oraz artykuły rolno-spożywcze (15,4%)<sup>11</sup>. Strukturę towarową eksportu Polski do Rosji w 2013 roku przedstawia wykres 7.

**Wykres 7. Struktura towarowa eksportu Polski do Rosji w 2013 roku (w %)**



Źródło: Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 14.05.2014 r.

Do największych polskich eksporterów na rynek rosyjski należą m.in.: Amica, Can-Pack, Cersanit, Ciech, Dressta, Indesit, Kopex, Lotos, LPP, Mlekovita, Orlen, Pfeleiderer Grajewo, Polpharma, Selenia, Sokołów, TZMO czy Zelmer.

Wspomniana wielkość i chłonność rosyjskiego rynku oraz rosnąca konkurencyjność marek polskich produktów na rynku rosyjskim stanowią szansę dalszego rozwoju potencjału eksportowego polskich firm w Rosji. Istnieje jednakże wiele czynników hamujących ten rozwój. Od 2013 roku gospodarka rosyjska znacznie wyhamowała tempo swojego wzrostu. Prawdopodobnie w 2014 roku tempo wzrostu PKB w Rosji będzie zbliżone do zera. Jest to m.in. konsekwencją zaniechania reform modernizacyjnych w gospodarce oraz zwiększenia w poprzednim okresie wydatków na cele konsumpcyjne kosztem inwestycyjnych. Krótkookresowo takie postępowanie stało się konsumpcyjnym motorem napędzającym wzrost, jednak równocześnie w długim okresie nie mogło wystarczyć jako napęd dla koniunktury, a poprzez zaniechanie inwestycji tylko odłożyło w czasie problem reform i modernizacji gospodarki rosyjskiej. Obserwowany odpływ kapitału z Rosji również staje się przyczynkiem do negatywnych prognoz na przyszłość. Raport Światowej Konkurencyjności w 2013 roku plasował Rosję na 64. miejscu na świecie, jednak pod względem efektywności rynku dóbr oraz rynku finansowego Rosja zajęła odpowiednio 126. i 121. miejsce. Wśród największych

<sup>11</sup> Informacja o współpracy gospodarczej z Rosją. Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 19.05.2014 r.

barier w prowadzeniu działalności gospodarczej w Rosji raport wymienia: korupcję, regulacje podatkowe, nieefektywność biurokratycznego aparatu administracyjnego oraz dostęp do kapitału<sup>12</sup>. Skomplikowany i nieprzejrzysty system prawny, zawilość i niejednokrotnie uznaniowość stosowanych procedur celnych nie mogą stanowić zachęty do podejmowania ekspansji gospodarczej na obszar Federacji Rosyjskiej.

Sytuacja gospodarcza Rosji jest w dalszym stopniu uzależniona od cen surowców energetycznych na rynkach światowych oraz globalnego zapotrzebowania na rosyjską ropę i gaz. Tymczasem, wskutek wielokrotnego wykorzystywania przez władze Rosji dostaw wspomnianych surowców jako instrumentu nacisku politycznego, główni jej odbiorcy na coraz większą skalę poszukują rozwiązań alternatywnych, gwarantujących im większą niezależność energetyczną. Aktywność Rosji w konflikcie ukraińskim i zajęcie przez wojska rosyjskie części terytorium Ukrainy nie tylko skutkuje coraz to nowymi sankcjami gospodarczymi ze strony Unii Europejskiej, ale przede wszystkim może wymusić na rządach poszczególnych państw podjęcie realnych działań celem dywersyfikacji źródeł dostaw surowcowych, co może w przyszłości mieć trwałe i bardzo negatywne wpływy na funkcjonowanie gospodarki Rosji.

Jednocześnie Kreml, w odpowiedzi na aktywność polskiej dyplomacji krytykującej postępowanie rosyjskich władz, wykorzystał instrument już niejednokrotnie przez Rosję stosowany, a mianowicie wprowadził kolejne ograniczenia w dostępie polskich towarów do rosyjskiego rynku. Sytuacja ta, poza bezpośrednim administracyjnym ograniczeniem polskiego eksportu niektórych grup towarów do Rosji, rzutuje niekorzystnie na wizerunek Rosji jako partnera polityczno-gospodarczego, co może znaleźć długofalowe odzwierciedlenie w decyzjach inwestycyjno-handlowych pozostałych polskich przedsiębiorców.

#### **4. Rynek ukraiński jako szansa na rozwój polskiego eksportu**

Ukraina w 2013 roku była ósmym co do wielkości rynkiem zbytu dla polskich towarów, a drugim biorąc pod uwagę rynki wschodnie. Jej udział w polskim eksporcie w latach 2012-2013 utrzymywał się na poziomie przekraczającym 2,8%<sup>13</sup>.

Niestety, gospodarka Ukrainy stoi przed szeregiem reform, koniecznych aby poprawić jej efektywność i konkurencyjność. Co prawda, po kryzysowym roku 2009 w kolejnych dwóch latach nastąpił wzrost PKB o ponad 4% rocznie, jednakże 2012 rok znów przyniósł gwałtowne zahamowanie tempa rozwoju gospodarczego do poziomu niewiele przekraczającego 0%, nie poprawiając również

---

<sup>12</sup> *The Global Competitiveness Report 2013-2014*, World Economic Forum, Geneva 2013, s. 326.

<sup>13</sup> Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 18.05.2014 r.

tego wyniku w roku następnym<sup>14</sup>. O ile słabością gospodarki rosyjskiej jest uzależnienie w znacznym stopniu od eksportu ropy naftowej i gazu ziemnego, to gospodarka ukraińska cierpi na zależność od dochodów ze sprzedaży na rynkach zagranicznych towarów niskoprzetworzonych, a w szczególności rud żelaza i wyrobów metalurgicznych, stanowiących ponad 30% wartości przychodów z całego eksportu Ukrainy. Słabość gospodarki ukraińskiej znajduje swoje odzwierciedlenie w międzynarodowych rankingach ekonomicznych. W *Raporcie światowej konkurencyjności* w 2013 roku Ukraina została sklasyfikowana na 84. miejscu na świecie, a wśród największych problemów dla prowadzenia działalności gospodarczej w tym kraju wskazano: dostęp do finansów, korupcję (wskaźnik wolności od korupcji, stworzony przez *Transparency International*, klasyfikuje pod tym względem Ukrainę dopiero na 144. miejscu na świecie<sup>15</sup>), nieefektywną administrację rządową, regulacje podatkowe oraz brak stabilności politycznej<sup>16</sup>. Pod względem efektywności rynku dóbr Ukraina została sklasyfikowana na 124. miejscu, a w przypadku rynku finansowego – na 121. Bardzo krytycznie oceniają wiarygodność kredytową gospodarki ukraińskiej wszystkie agencje ratingowe, znacznie obniżając w 2013 roku swoje ratingi dla Ukrainy i dodatkowo wystawiając na 2014 rok prognozę negatywną.

**Tabela 2. Struktura geograficzna importu Ukrainy w 2013 roku**

Kraj	Import w 2013 r. w mln USD	Dynamika importu w %	Udział w imporcie w %
<b>Ogółem</b>	<b>76 963,9</b>	<b>90,9</b>	<b>100,00</b>
1. Rosja	23 234,2	84,7	30,19
2. Chiny	7 900,7	100,0	10,27
3. Niemcy	6 771,0	99,5	8,80
4. Polska	4 068,6	114,1	5,29
5. Białoruś	3 605,2	71,1	4,68
6. USA	2 759,3	95	3,59

Źródło: Державна Служба Статистики..., op. cit.

Największą wartość towarów Ukraina sprowadza z Rosji, choć w 2013 roku statystyki ukraińskie odnotowały spadek dynamiki importu z tego kraju do niespełna 85% wartości z roku poprzedniego (tabela 2.). Mimo tego spadku, udział Rosji w ukraińskim imporcie wyniósł w 2013 roku ponad 30%. Drugie miejsce w strukturze geograficznej ukraińskiego importu zajęły Chiny z udziałem przekraczającym 10%, a trzecie Niemcy (8,8%). Polska jako dostawca towarów na rynek ukraiński w 2013 roku zajęła czwartą pozycję z udziałem na poziomie

<sup>14</sup> Державна Служба Статистики України, <http://www.ukrstat.org>, data dostępu 18.05.2014 r.

<sup>15</sup> Corruption Perceptions Index, Transparency International, <http://www.cpi.transparency.org>, data dostępu 18.05.2014 r.

<sup>16</sup> *The Global Competitiveness Report 2013-2014*, op. cit., s. 376.

blisko 5,3%. Pozytywnym faktem była także relatywnie wysoka dynamika ich importu z Polski, przekraczająca w 2013 roku, w porównaniu z rokiem poprzednim, 114%.

Według danych, prezentowanych przez Ministerstwo Gospodarki RP, w strukturze polskiego eksportu na Ukrainę w 2013 roku dominowały wyroby przemysłu elektromaszynowego (28,2%)<sup>17</sup>. Kolejne miejsca zajęły: wyroby przemysłu chemicznego (18,0%), produkty mineralne (11,1%) oraz artykuły rolno-spożywcze (10,6%). Wśród głównych polskich eksporterów do Ukrainy wymienić należy m.in.: Can-Pack, Krakowską Fabrykę Armatur, Ferro, Food Service, Jastrzębską Spółkę Węglową, Lotos, LPP, Sanitec Koło czy Vita Fruit.

Polscy eksperci rządowi najbardziej perspektywicznych sektorów dla polskiego eksportu do Ukrainy upatrują m.in. w: energetyce, budownictwie, sektorze rolno-spożywczym (także w dostawie maszyn i urządzeń rolniczych) oraz w sektorze usług (głównie edukacyjnych, medycznych i turystycznych)<sup>18</sup>.

Natomiast barier w dostępie do rynku ukraińskiego, oczywiście poza obecną sytuacją społeczno-polityczną w tym kraju, upatruje się w<sup>19</sup>:

- powszechnej korupcji aparatu administracyjno-sądowego;
- nieprzejrzystości i zmienności ukraińskich przepisów prawnych;
- braku efektywności wymiaru sprawiedliwości;
- szeregu ograniczeń pozataryfowych, związanych z dopuszczeniem importowanych towarów do obrotu rynkowego – m.in. w postaci: obowiązkowej certyfikacji, atestacji, restrykcyjnych przepisów weterynaryjnych i fitosanitarnych;
- kwestionowaniu i zawyżaniu przez ukraińskie służby celne wartości celnej importowanych towarów oraz częste zmiany procedur i przepisów celnych;
- złym stanie infrastruktury i wciąż, mimo pewnej poprawy w tym zakresie, niewielkiej liczbie przejść granicznych, co wydłuża czas oczekiwania na granicy w przewozach towarowych.

Niestety, nasilająca się napięta sytuacja społeczno-polityczna Ukrainy, pogłębiająca fatalny stan gospodarki ukraińskiej (co przyniosło także skutek m.in. w postaci znacznej dewaluacji ukraińskiej waluty, w efekcie pogorszającej konkurencyjność cenową polskich towarów na tamtejszym rynku), spowodowała w 2014 roku gwałtowny spadek wartości polskiego eksportu do Ukrainy. Według danych Ministerstwa Gospodarki RP eksport Polski do Ukrainy w 2014 roku osiągnął poziom zaledwie 73% wartości z roku poprzedniego<sup>20</sup>. Pozostaje

---

<sup>17</sup> Informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Ukrainą. Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 19.05.2014 r.

<sup>18</sup> *Przewodnik eksportera po rynku Ukrainy*, Ministerstwo Gospodarki, <http://www.polska.trade.gov.pl>, data dostępu 19.05.2014 r.

<sup>19</sup> *Bariera w dostępie do rynku ukraińskiego*, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Kijowie, <http://www.kiev.trade.gov.pl>, data dostępu 19.05.2014 r.

<sup>20</sup> Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 28.02.2015 r.

żyć nadzieję, iż kraj ten w najbliższym czasie rozwiąże swoje polityczne problemy zarówno o podłożu wewnętrznym, jak i w stosunkach z Rosją, dzięki czemu polscy przedsiębiorcy będą mogli bez obaw eksportować swoje produkty na ten rynek, a podpisana Umowa Stowarzyszeniowa z UE będzie tylko jednym z wielu symptomów zmian polityczno-gospodarczych na Ukrainie i krokiem ku dalszej integracji z jednolitym rynkiem, co w długim okresie znacząco poprawi warunki wymiany handlowej z tym krajem.

## 5. Białoruś jako alternatywny kierunek ekspansji dla polskich eksporterów

Białoruś jest trzecim co do wielkości rynkiem dla importu światowego wśród krajów WNP. W 2013 roku wartość towarów importowanych przez ten kraj wyniosła 45,6 mld USD, co stanowiło 95% wartości z roku poprzedniego. Było to wynikiem znacznego spowolnienia gospodarczego w tym kraju. Wzrost PKB osiągnął zaledwie 0,9%, wobec wcześniej zapowiadanego przez rząd poziomu ponad 8%<sup>21</sup>. Nastąpił także blisko 5-procentowy spadek produkcji, a inflacja przekroczyła poziom 18%. Niewątpliwie znaczący wpływ na tę sytuację miało pogorszenie kondycji gospodarki rosyjskiej, co wobec dużej zależności gospodarczej Białorusi od rosyjskiego partnera, braku realnych inwestycji zagranicznych oraz znacznie gorszego, niż ma to miejsce w Rosji, ogólnego stanu gospodarki przyniosło wymienione powyżej skutki. Jedynym optymistycznym faktem jest wzrost w 2013 roku handlu detalicznego o ponad 18%, co pozwoliło na uzyskanie dodatniej wartości wzrostu PKB, a także może stanowić pewien argument dla polskich eksporterów, aby rozpatrywać rynek białoruski jako kierunek swojej ekspansji zagranicznej. Charakterystyczne także jest, że udział handlu zagranicznego Białorusi w jej PKB w 2012 roku wyniósł 146%, co według danych Banku Światowego plasuje Białoruś wśród 10 państw na świecie o największej wartości tego wskaźnika.

Oczywiście najważniejszym partnerem handlowym dla Białorusi jest Rosja, a wprowadzona w 2010 roku Unia Celna tylko ugruntowała mocniej dominację tego kraju w handlu zagranicznym Białorusi. Udział Rosji w białoruskim imporcie wyniósł ponad 53%, wobec zaledwie 7% udziału Niemiec, które zajmują drugie miejsce w tym zestawieniu (tabela 3.). Polska zajęła w 2013 roku 5. miejsce wśród największych dostawców towarów na białoruski rynek, a wartość importowanych z Polski towarów wyniosła blisko 1,6 mld USD, stanowiąc ponad 3,6% udział w białoruskim imporcie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż mimo ogólnego spadku wartości importu Białorusi w 2013 roku, w przypadku importu z Polski odnotowano wzrost o blisko 240 mln USD w porównaniu

---

<sup>21</sup> T. Bakunowicz, *Kolejna odłona kryzysu białoruskiego modelu gospodarczego*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2014, <http://www.osw.waw.pl>, data dostępu 21.05.2014 r.

z rokiem poprzednim, a w stosunku do roku 2009 odnotowano podwojenie ogólnej wartości importowanych polskich towarów. Nieoficjalnie jednak podkreśla się, iż znaczna ich część trafia następnie na rynek rosyjski, obchodząc w ten sposób różne ograniczenia handlowe.

**Tabela 3. Struktura geograficzna importu Białorusi w latach 2009-2013**

Kraj	2009	2012	2013	
	w mln USD		w mln USD	udział w %
<b>Ogółem</b>	<b>28 569</b>	<b>46 404</b>	<b>43 023</b>	<b>100,00</b>
1. Rosja	16 726	27 550	22 904	53,24
2. Niemcy	2 211	2 732	3 035	7,05
3. Chiny	1 080	2 373	2 829	6,58
4. Ukraina	1 290	2 309	2 053	4,77
5. Polska	786	1 349	1 581	3,67

Źródło: *Национальный статистический комитет Республики Беларусь*, <http://www.belstat.gov.by>, data dostępu 20.05.2014 r.

Według danych Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Mińsku w 2012 roku największy udział wśród polskich towarów, trafiających na rynek Białorusi miało mięso (17%), następnie tworzywa sztuczne (9%), kotły, piece i urządzenia mechaniczne (8%) oraz urządzenia elektryczne (8%)<sup>22</sup>. Do czołowych eksporterów polskich na Białorusi zaliczyć można m.in.: LPP, Rehau, Food Service, Vita Fruit, Ferro, Krakowską Fabrykę Armatur oraz Nova Trading.

Aktualny stan gospodarki białoruskiej, niestety, nie stwarza warunków pozwalających na optymistyczne prognozy w kwestii rozwoju polskiego eksportu na tamtejszy rynek. Obecne władze prowadzą politykę opartą na populizmie i w obliczu wyborów prezydenckich w 2015 roku nie będą podejmowały trudnych reform gospodarczych. Pewnej szansy dla polskich eksporterów można było upatrywać w przyjętym programie współpracy transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina, jednak dotychczasowe doświadczenia z jego funkcjonowania nie pozwalają postawić tezy o jego znaczącym pozytywnym wpływie na kształt dwustronnych relacji handlowych z Białorusią.

## 6. Kazachstan – niewielki rynek o dużym potencjale rozwoju

Polscy eksporterzy w niewielkim stopniu są obecni na kazachskim rynku, zdecydowanie wśród rynków wschodnich preferując duże, lepiej rozpoznane rynki

<sup>22</sup> *Białoruś – raport o stanie handlu zagranicznego w 2012 roku*, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Mińsku, Mińsk, maj 2013, s. 24-25.

Rosji i Ukrainy. Tymczasem, uwzględniając często relatywnie niewielką skalę zaangażowania eksportowego polskich firm, sukces dla ich działalności eksportowej może przynieść obecność na rynkach mniejszych, ale perspektywicznych pod względem potencjału rozwojowego, a także w mniejszym stopniu nasyconych konkurencją ze strony największych koncernów międzynarodowych.

Niewątpliwie zniechęcającym faktem dla przedsiębiorców poszukujących nowych rynków zbytu może być to, iż Kazachstan liczy niespełna 19 mln osób (tj. 2 razy mniej niż Polska), a zamieszkuje obszar ponad 2,7 mln km<sup>2</sup>, (tj. ponad 8,5 razy więcej niż terytorium Polski). Jednak warto przytoczyć najważniejsze dane makroekonomiczne, charakteryzujące gospodarkę kazachską. W latach 2010-2013 tempo wzrostu PKB utrzymywało się na poziomie 5-7% rocznie. Inflacja była ustabilizowana – w 2013 roku wyniosła niewiele ponad 6%, natomiast bezrobocie systematycznie spada – w 2013 roku osiągnęło poziom 5,2%<sup>23</sup>. Wartość importu w latach 2010-2013 wzrosła 1,5-krotnie, wynosząc w 2013 roku ponad 48 mld USD, tj. więcej niż import Białorusi w tym czasie.

Rosnącą atrakcyjność gospodarczą Kazachstanu dostrzega się również w raportach ekspertów międzynarodowych organizacji. W *Raporcie światowej konkurencyjności* kraj ten został uplasowany w 2013 roku na 50. miejscu, tj. wyżej niż wszystkie inne omawiane w tym artykule rynki wschodnie. Kazachstan jest uważany za lidera przemian w regionie i zbliża się do zakończenia z sukcesem negocjacji w sprawie przystąpienia do Światowej Organizacji Handlu. Według ekspertów Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Astanie sprzyjającymi czynnikami dla prowadzenia działalności gospodarczej są stabilne prawo oraz sprawny system sądowiczy. Warto zauważyć również, iż przykładowo stawka podatku VAT w Kazachstanie wynosi tylko 12%.

Podobnie jak w przypadku pozostałych państw WNP, najważniejszym partnerem handlowym Kazachstanu jest Rosja. Udział tego kraju w imporcie kazachskim wyniósł w 2013 roku ponad 36%, dystansując w tym zestawieniu Chiny (17%), Niemcy (5,7%) oraz USA (4,8%). Strukturę geograficzną importu Kazachstanu prezentuje tabela 4.

Polska jako dostawca towarów na rynek Kazachstanu zajęła w 2013 roku 13. pozycję, z niewielkim udziałem na poziomie 1%. W strukturze towarowej naszego eksportu dominują wyroby przemysłu chemicznego (udział w 2013 roku na poziomie 21,9%), maszyny i urządzenia elektromechaniczne (21%) oraz artykuły rolno-spożywcze (16%)<sup>24</sup>. Do ważniejszych polskich przedsiębiorstw, obecnych w Kazachstanie, zaliczyć należy m.in.: Cersanit, Food Service, Famet, Polpharmę, Selenę, Turek, TZMO oraz Zelmer.

---

<sup>23</sup> Informacja o współpracy gospodarczej Polska – Kazachstan. Ministerstwo Gospodarki, op. cit., 19.05.2014 r.

<sup>24</sup> Ibidem.

**Tabela 4. Struktura geograficzna importu Kazachstanu w latach 2010-2013**

Kraj	2010	2012	2013	
	w mln USD		w mln USD	udział w %
<b>Ogółem</b>	<b>29 760,0</b>	<b>44 539,4</b>	<b>48 872,5</b>	<b>100,0</b>
1. Rosja	11 006,2	17 111,9	17 685,6	36,2
2. Chiny	3 964,5	7 497,7	8 192,7	16,8
3. Niemcy	1 828,2	2 271,2	2 805,8	5,7
4. USA	1 313,1	2 115,1	2 363,4	4,8
5. Ukraina	1 358,5	2 923,0	2 248,5	4,6
13. Polska	376,6	470,4	492,1	1,0

Źródło: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, <http://www.stat.gov.kz>, data dostępu 20.05.2014 r.

Wśród barier rozwoju polskiego eksportu do Kazachstanu wymienia się przede wszystkim: słabą infrastrukturę lokalną, niską jakość siły roboczej oraz wzrost stawek celnych w wyniku przyjęcia przez Kazachstan wspólnej zewnętrznej taryfy celnej z Rosją i Białorusią<sup>25</sup>.

## Zakończenie

Jak wykazują dane przedstawione w artykule, polscy eksporterzy nie wykorzystują w pełni potencjału rynków wschodnich jako kierunku ekspansji eksportowej. Obszar ten, mimo wielu problemów gospodarczych i społeczno-politycznych, jakie go charakteryzują, stanowi niewątpliwie szansę rozwoju potencjału eksportowego polskich przedsiębiorstw.

W celu wykorzystania tej szansy działania polskich firm powinny zostać wsparte aktywną polityką proeksportową polskiego rządu. W przypadku rynków wschodnich istotna jest przede wszystkim minimalizacja ryzyka politycznego i handlowego dla polskich eksporterów. Wymaga to z jednej strony dostarczenia polskim podmiotom szerokiej kompleksowej wiedzy na temat warunków i perspektyw prowadzenia działalności gospodarczej na poszczególnych rynkach, z drugiej większego wsparcia ze strony takiego podmiotu jak Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych. Wzorem Niemiec należy w znacznie większym stopniu promować polskie marki i lobbować na rzecz polskich firm u naszych wschodnich partnerów gospodarczych, a w relacjach politycznych polscy politycy powinni wykazać się wysoką wrażliwością i wyczuciem skomplikowa-

<sup>25</sup> *Możliwości eksportowe i inwestycyjne polskich firm w Kazachstanie*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2013, nr 93 (1069).



nych niejednokrotnie relacji zarówno pomiędzy poszczególnymi krajami WNP, jak i wewnątrz tych społeczności.

Niestety, omawiany region charakteryzuje się dużą niestabilnością polityczną i zapewne w najbliższych latach sytuacja ta nie ulegnie znaczącej poprawie. Może to niejednokrotnie powodować perturbacje w relacjach handlowych z poszczególnymi krajami regionu, w szczególności z Federacją Rosyjską. Tymczasem z prezentowanych danych jasno wynika, iż zdecydowana większość naszego eksportu w tym regionie jest kierowana właśnie na rynek rosyjski, który z uwagi na swoją wielkość i chłonność oraz skalę naszej obecności jest bardzo trudny do zastąpienia.

Abstrahując jednak od problemów *stricto* politycznych, umiejętnie prowadzona polityka proeksportowa w obliczu korzystnego położenia geopolitycznego Polski powinna stworzyć silne fundamenty pod proces ekspansji eksportowej polskich firm na rynkach wschodnich. A czy ta szansa zostanie wykorzystana, to okaże się w ciągu najbliższych lat.

## Bibliografia

1. *Białoruś – raport o stanie handlu zagranicznego w 2012 roku*, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Mińsku, Mińsk, maj 2013.
2. *Możliwości eksportowe i inwestycyjne polskich firm w Kazachstanie*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2013, nr 93 (1069).
3. *Przewodnik eksportera po rynku Ukrainy*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2012.
4. *The Global Competitiveness Report 2013-2014*, World Economic Forum, Geneva 2013.
5. *Współpraca handlowa Polski z krajami WNP, w tym w szczególności z Rosją, Ukrainą i Białorusią*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2014.

## Źródła internetowe

1. Bakunowicz T., *Kolejna odsłona kryzysu białoruskiego modelu gospodarczego*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2014, <http://www.osw.waw.pl>, data dostępu 21.05.2014 r.
2. *Bariery w dostępie do rynku ukraińskiego*, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Kijowie, <http://www.kiev.trade.gov.pl>, data dostępu 19.05.2014 r.
3. Corruption Perceptions Index, Transparency International, <http://www.cpi.transparency.org>, data dostępu 18.05.2014 r.
4. Державна Служба Статистики України, <http://www.ukrstat.org>, data dostępu 18.05.2014 r.
5. Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, data dostępu 16.05.2014 r.
6. International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/index.htm>, data dostępu 14.05.2014 r.

7. Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, <http://www.stat.gov.kz>, data dostępu 20.05.2014 r.
8. Ministerstwo Gospodarki , <http://www.mg.gov.pl>, data dostępu 14.05.2014 r., 15.05.2014 r., 18.05.2014 r., 19.05.2014 r., 28.02.2015 r.
9. *Национальный статистический комитет Республики Беларусь*, <http://www.belstat.gov.by>, data dostępu 20.05.2014 r.
10. *Przewodnik eksportera po rynku Ukrainy*, Ministerstwo Gospodarki, <http://www.polska.trade.gov.pl>, data dostępu 19.05.2014 r.
11. Росстат, <http://www.gks.ru>, data dostępu 19.05.2014 r., 01.03.2015 r.
12. Unia Europejska, *Statystki i badania opinii publicznej*, [http://europa.eu/publications/statistics/index\\_pl.htm](http://europa.eu/publications/statistics/index_pl.htm), data dostępu 14.05.2014 r.
13. Wnp.pl (Piotr Apanowicz), *Globalna ekspansja polskich firm to konieczność*, [http://www.wnp.pl/wiadomosci/globalna-ekspansja-polskich-firm-to-koniecznosc,225410\\_1\\_0\\_0\\_0\\_1.html](http://www.wnp.pl/wiadomosci/globalna-ekspansja-polskich-firm-to-koniecznosc,225410_1_0_0_0_1.html), data dostępu 15.05.2014 r.
14. Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie, <http://www.moskwa.trade.gov.pl>, data dostępu 20.05.2014 r.